

ՕՆՓԻՌ

ՀԱՅՐԵՆԵԱՅ

ՀԱՆԳԻՍ ՀՆԳԵՏԱՆՈՐԵԱՅ

Ա. ՏԱՐԻ. ՇՐՋԱՆ Ա. ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ 1862 ՕԳՈՍՏՈՍ 15 ԹԻՒ 3

Հրատարակի ամէն ամսոյ 15 ին և վերջին : Վեցամսեայ շրջանին դինն է 40 դռհեկան կանխիկ : Ստորագրութեան տեղերն են Միջագիւղ Վերժանութեան թանգարան : Դարթիա Յ. Միւհէնտիսեան տպարանը : Պօլոս Գալճըրար խանը Թիւ. 4 Պ. Գրիգոր : Վ. Ալաթճեանի Լրագրաց գործակալութեան սենեակը : Որ և իցէ նամակ կամ գրութիւն խմբագրին անուամբ յիշեալ սենեակը պէտք է ուղղուի : Ծանուցումը տալին 60 փարսոյ է : Դուրս երթալք Հանդէսներու ծախքը առնողին վրայ է :

ԼՈՒ

ԵՉՆՈՒԵՉԱՐՄ ՍԵՊՈՒ ՀՆ ՍԱՐԳԻՍ ՊԱԼԵԱՆ

Ի ՃԱՐՏԱՐԵՒ, ՆՈՐԱ ՄԵՔԵՆԱՅ ԻՆՉ ՇՈԳԵՇԱՐԻ

Ա.

Երբ աստուածեան շունչն՝ երկնանման գրախա
տին մէջ,
Իւանջ մարդոյ վառեց զհազւոյ հուրն անշէջ.
Եւ և կանգնէ, ըսաւ. — օրոցդ է՝ երկիր,
Բայց քու նպատակդ ըլլայ և կէտ՝ երկնից ծիր :
Հոն կանգնելով չորս դին դարձուց զհայեց-
ուած,
Աստուածհոգի՝ աստուածադէմն արարած .
Եւ հանձարոյ հրեղէն թևոց ապաստան,
Սլացաւ յերկնից ամպարագիծ Ովկէան :
Հասաւ մինչ հոն ուր բընութիւն մեհաւոր,
Նստէր իշխան յաստեղահիւսն իւր աթոռ .
Եւ իրեն ջահը կորդելով ձեռքերէն,
« Եղիցի լոյս » գոչեց յերկիր համօրէն :
Խորխան Ովկէան հեծէ 'նդ բեռամբ մա-
հացուին,
Կայծակը հրաթև ոտքին գիմաց թող փռին .
Ժամանակաց վերցըր ի քող մըթարկու,
Աստեղը յընթացս հնազանդին թող մարդու :

Բ.

Պերճ սեպուհ՝ այս հանձարոյ հրաան երկնային
Քուկին ճակտեղ ահա շողաց մեր աչքին .
Մերթ ըզմեր սիրտ կ'ամպքեն հեշտ քո նը-
ուադք,
Մերթ զհարույէ կ'ապշեցնեն քո հընարք :
Լ'նհուն փտաց մէջ ալէկոծն Հայաստան,
Յերկինս վերցուց աչքերն 'ի լուր քո Անուան .
Եւ իր փշալից պսակին վրայ՝ սիրտ 'ի իմնդ,
Տեսաւ ձեռքեղ սփռեալ ծաղկունս դեռաւ
փրթիթ :
Իր թառամեալ շրթունքն դքեղ օրհնեցին,
Լանջք Հայկազանց զմօրն օրհնութիւն կրթե-
նեցին .
Չայն ընթացաւ յԱլպիոնէ ցըՄասիս,
« Կեցցէ Հայոց Աղբ . . և Պալեանըն ՍՍԲ-
ԳԻՍ » :
Լ'ա ոսկեշող թևոցդ վրայ զայս անուն,
Մուսա և երթ, փողէ 'ի մէջ դարերուն .
« Չայս կը իրկէ ձեզ ահա տունն ՊԱԼԵԱՆ,
Հայ հանձարոյ և Հայ փառաց գրաւական . . . »
Թ . Թ .

Սահմանադրութենէն բազմաթիւ օգուտները երբ,
 և որոնց համար էն :

(Շարունակութիւն և վերջ. Տես ի-2)

Երանկ ալ մեր Սահմանադրութեանը գաւազանը (պէտք է գիտնալ որ մեր Սահմանադրութիւնը ըսածը, քաղաքական Սահմանադրութիւնն է կամ յիշեալ յեղափոխականաց Սահմանադրութիւնը չէ, վասն զի մեր ազգը քաղաքական կառավարութիւնն և կամ նոյնն է քաղաքականութիւնն չունի, ուստի և իր Սահմանադրութիւնն ալ քաղաքականութիւնն ունեցող ազգաց Սահմանադրութեանը նմանութիւնն չունի ամենեւին, այլ կրօնական հասարակութեան մը առանձին կառավարութեանը կերպը կամ կանոնադրութիւնն է, զոր Գաղղիացիք «Խալիֆ» կ'անուանեն, որ մեր ազգին կրօնական և ըստ մասին ազգային արածնութիւնները ապահովելու միջոցն է միայն՝ զոր առանձին յօդուածով պիտի ցուցնենք նոյն իսկ Սահմանադրութեան մէջ յիշուած կրօնական ու ազգային կէտերը մէջ բերելով) որովհետեւ մեր ազգին համար դեռ նոր բան մըն է, ուստի պէտք չէ որ իսկայն «նի» օգուտներ քաղելու ակնկալենք, և կամ թերութիւնները տեսնելով վհատինք, ու անոր եզին անդամալոյծ ընելու, այսինքն՝ զանի ջնջելու պարտաւորինք. այլ պէտք է որ սահմանաւոր դրութիւն մը, այսինքն՝ օրինաւոր կառավարութեան կերպ մը ունենալու ջանանք. իսկ «նի» ակնկալեալ օգուտները մեր ապագայ սերնդեանը պահելով թերութիւնները ժամանակին ուղղելու (վասն զի վերաբննելի է), և զանի կատարելագործելու աշխատինք, վասն զի օգուտակար է :

Վերաբննելի է ըսինք, և հարկ է որ առանկ ըլլայ. վասն զի անշուշտ թերութեան ենթակայ է, ինչու որ նոր է : Նոր և առաջին անգամ տեսնուած բան մ'ալ հարկաւ թերութեանէ ազատ չէ, որչափ ալ զանի կատարեալ ներկայացնելու աշխատուի. վասն զի անոր հեղինակները մարդիկ են, մարդիկ ալ սխալական են, ուստի և անոնց հեղինակածներն ալ թերութեան ենթակայ են : Սին չէ հոս մեր ըրած խորհրդածութիւնը բնականապէս էր միայն : Հիմա գերբնական օրէնքին վրայ խորհինք քիչ մ'ալ ու տեսնենք թէ արդեօք ան ալ թերութեան ու կատարելածործութեան ենթակայ էր :

Հին (Սոխիսական) օրէնքը խորութիւն և չարի գէմ չար հատուցանել կը պատուիրէր, ինչպէս՝ արքայազնութիւն էր անսուրբ

կենդանիներ ուտելը, նա և «տին ընդ ական և առամն ընդ առաման» արդար վրէժխնդրութիւնն էր. «սիրեցես զնկեր քո, և առտեցես զթշնամիս քո» և այլն : Իսկ քրիստոնէութեան Հեղինակը՝ հին օրէնքէն առնելով լրացուց գերբնական օրէնքը «այլ ևս ասեմ ձեզ, սիրեցէք զթշնամիս ձեր. օրհնեցէք զանիմիջ ձեր. բարի արարէք ատելեաց ձերոց, և ազօթս ՚ի վերայ այնոցիկ՝ որ լլկեն զձեզ և հալածեն : Օ ի եղիջիք որդիք հօր ձերոց որ յերկինսն է. զի զարեգակն իւր ծագէ ՚ի վերայ չարաց և բարեաց, և ածէ անձրև ՚ի վերայ արգարոց և մեղաւորաց : Օ ի եթէ սիրեցէք զայնոցիկ որ սիրեն զձեզ զմեզ վարձք իցեն, ո՞չ ապաքէն և մաքսաւորք զնոյն գործեն : Եւ եթէ տայցէք միայն ողջն բարեկամաց ձերոց՝ զմեզ աւելի առնէք. ո՞չ ապաքէն մաքսաւորք և մեղաւորք զնոյն գործեն : Եւ հին և նոր օրինաց մէջէն մեր մէջ բերած այս վկայութիւնները կ'ապացուցանեն որ Եստուածային հին օրէնքն ալ կատարելագործութեան ենթակայ էր, զոր ինչպէս ըսինք, Քրիստոս լրացուց անոր թերութիւնները « ոչ եկի լուծանել, այլ լնուլ » : Եւ Քրիստոսի աս խօսքէն ալ կը հետեւի որ թերութեան ենթակայ եղող օրէնքը լուծանել պէտք չէ, այլ լնուլ (կատարելագործել) : Ուստի ան որ մարդկային ազգի բնական եղած թերութիւնները կը մեղադրէ, անանկը կ'ըսենք՝ Եստուած մը պէտք ըլլայ. վասն զի չսխալալ կամ թերութեան ենթակայ չեղող ճշմարիտ Եստուածն է միայն :

Քրդ խօսքերնիս բովանդակելով կ'ըսենք, Սահմանադրութիւն կամ որ նոյնն է մեր ազգին համար՝ կանոնադրութիւնն ըսածնիս, բարեւք կառավարութեան կերպ մըն է. բայց ինչպէս ցուցուցինք, անոր օգուտները մերը չեն, այլ մեր ապագայ սերնդեանն, և մենք ուրիշ իրաւունք մը չունինք, եթէ ոչ անոնց, այսինքն՝ մեր ապագայ սերնդեան երջանկութեանն ու բարօրութեանը սկզբնապատճառ ըլլալնիս : Եթէ աչքերնուս հորիզօնը քիչ մ'ալ աւելի ընդարձակելու ըլլանք, տակաւին ուրիշ շատ օրինակներ կրնանք մէջ բերել. բայց հասկցողին համար այս չափս բաւական է : Իսկ Հասկցողներու կամ հասկնալու և համարելու կամք չունեցողներուն համար հատորներ ալ լեցնելու ըլլանք, դարձեալ անօգուտ է. վասն զի անանկները օրէնքով կառավարուիլ չեն ուղեր՝ և ով որ օրէնքով կառավարուիլ չուղեր՝ անօրէն է. իսկ անօրէն ըլլալ ուղղին ալ հարկաւ գաղտնի նպատակ

Ջանքէն կախուցն ունին, վասն զի « պատիւն է 'ի պատուողն, և ոչ 'ի պատուեալն » :

Փառասէրին աչքը փառամարութեան սեւ վարագուրով այնպէս ծածկուած է, որ առանց երկրի վրայ իր կոխած տեղը տեսնելու՝ դուռը թեան թուխ ամպերուն մէջ կուզէ բարձրանալ միշտ իր բոլորակքը շողոքորթիչ ներու խումբ մը ունենալու փափաքելով : Փառամարութեամբ փրացեալ փառասէրը ընկերութեան մէջ մեծ մեծ կը ջորդէ, մեծաձեռն խոստմունքներ կ'ընէ հասարակաց օգտին նկատմամբ. սրբօրէն յառաջ կը նետուի. հասարակութիւնը խաբէրու համար ոչ մէկ սուտ մը կը խնայէ. բայց այս ամէնուն մէջը իր ցանկացած փառքն ու պատիւը կուզէ ձեռք անցունել, եթէ չգտնէ . . . սոսկալի հրէշ մը կը կորի : . . . Նանկը « իր մէջը առաքինութիւն և մարքին մէջ իմաստութիւն չունի, այլ սրտին մէջ սաստիկ տաքութիւն մը ունենալով՝ փառքի և մեծամեծ իշխանութեանց հետամուտ կ'ըլլայ, թէ և ընդունակ չէ » : Սրտատուր անձկանօք յանգանաբար դուրս թեանց ու իշխանութեանց ետեւէն կիչնի. վասն զի իսէր չունի որ իր կործանման վտանգն իմանայ. « անապարծութեամբ մեծանձն երկնալու կը փափաքի, որպէս զի մեծ պատուոյ արժանաւոր համարուի » : Բայց կը սխալի և կը շեղի ուղիղ ճամբէն, « որ կուզէ պատուոյ տաճարը բարձրանալ առանց առաքինութեան, չլինար իր փափաքածը ձեռք ձգել, վասն զի առաքինութիւնն է անոր (պատուոյ) գաւիթը » . փառքը առաքինութեան ստուերն է » :

Ահ, քանի քանի անգամ անմեղ անձինք աս տեսակ փառամոլ և փրացեալ հրէշներու անյապ որովայնին զոհ եղան կենդանւոյն որդւովք և զաւակօք. քանի քանի տուններ աւերակ եղան այս արարածոց անգութ ամբաստանութիւններովը : Հերիք տանջես և սպառեա քու արեւակից եղբայրներդ ո՛ր ան խիղճ, կուզէս պատուոյ արժանանալ, և իշխանութեան հասնիլ. կրնաս առանց որ և է մէկու մը փնաս հասցնելու, մեծանձնական առաքինութեամբ բարձրատախճան մէկն ըլլալ. քանզի « մարդոյն է իղձ արդարութեամբ մեծամեծ փառաց հասանել և ախրել աշխարհի, ըստ Նստուածային պատուիրանաց, բայց ոչ քայնադէմ արարածոց . . . » :

(Շարունակել)

Ը Օ Դ

Տրամաբանութիւնը այնչափ սերտ կապակցութիւն ունի մարդուս մտաւոր կարողութեանը հետ, որ անհնար է մարդոյն առանց «ար» իր մարքին խորհուրդները պէտք եղածին պէս կարգի գնել ու ճշմարտութիւնը երևան հանել. որովհետեւ Տրամաբանութեան գլխաւոր նպատակը՝ ճշմարտութիւնը փնտռելն է. և քանի որ մարդուս ալ գլխաւոր փափաքներէն մէկն է ճշմարտութիւնը գտնել. ուստի հարկ է որ նախ ամէն մարդ տրամաբանական արուեստը սորվի, որ ամէն գիտութիւններէ գերազանցն է :

Ուղիղ Տրամաբանութիւնը մարդուս միտքը նախապաշարմանց խաւար բանաէն դուրս կ'արձակէ, և թող կուտայ որ միտքը ազատ համարձակ իր ուզած տեղը թռչի մինչև որ իր փնտած ճշմարտութիւնը գտնէ : Ուղիղ Տրամաբանութիւնը ամէն դժուարակնձիւն խնդիրները կը լուծէ, և ճշմարտութիւնը իր ազացայցներովը մէկտեղ աններեւ մարդուն առջին կը գնէ. հասարակ խօսակցութեան մէջ, առեւտրանութեան, փաստաբանութեան և ամէն դէպքերու մէջ տրամաբանական գիտութիւնը առաջին տեղը կը գրաւէ. վասն զի չկայ անանկ պարագայ մը՝ որ արաւմաբանական գիտութիւնը հոն գործ չունենայ : Ուղիղ Տրամաբանական գիտութիւնը ամէն ճշմարտասէր անձանց միակ ապաստանանարանն է. իսկ ամէն խորգտիս և խաբէբայ անձանց տղապատանորանն է իմաստախօսիւնը, որ է ծուռ տրամաբանութիւն : Ուղիղ Տրամաբանութիւնը գլխաւորապէս Սաթեմութիւնի ապացուցական փաստերուն վրայ հիմնեալ է, որուն եղական օգուտն ու կարեւորութիւնը լուսաւորեալ և ազատամիտ աշխարհը վայելած է և կը վայելէ : Արդարեւ ցաւալի է ըսել որ՝ ասանկ ամենակարեւոր գիտութեան մը մեր ազգային դպրոցները գրեթէ զուրկ են մնացած :

Ուստի կը փութամք Հայկեան սերնդոցը գեթ ճաշակ մը տալու համար՝ աս խիտա կարեւոր գործէն (Սաթեմութիւնի Տրամաբանութիւն) մաս մաս թարգմանելով (չգայնոցս նուիրել պարբերականիս միջոցաւ, յուսալով որ՝ մեր ջանքն ու փափաքը պարագայ պիտի չեղնէ :

կողմանէ ալ չենք կործեր որ չգտան այն ու-
ռերախուժիւնը՝ երբ տեսնեն կամ լսեն որ
հայրենասիրութեան և ճշմարիտ ազգասի-
րութեան ջերմն սիրով վառուած Հայ ան-
ուան իրաւամբ արժանի եղող Հայաստանի
վերածնութեանն ու լուսաւորութեանը անձ-
նուէր բարերարներ ալ կան : Ինքիւրութեամբ
սրտի կը լսենք որ այս անսակ բարերարներէն
մէկն ալ ահա մեծագուտիւ և ազգասէր Ս.
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՂԱ ՓԱՓԱԶԵԱՆԷ, որուն պատ-
ուանան անունը երբմն մեծարգոյ Պ. Ստե-
փան Պ. Պ. Փափազեանի երկասիրութեանց
ճակատը տեսնելու ուրախութիւնը ունե-
նալէս ի զատ, ահա այսօր ալ նոյն Սեծա-
պատիւ և ազգասէր բարերարին յատուկ խը-
նամբովը (Կուլչէիս) գիւղի դպրոցին աշակեր-
տաց մէկ պատուական թարգմանութիւնն
ալ ի լոյս ընծայուած տեսնեք : Երգարե չենք
կրնար անտարբեր մնալ և չյայտնել մեր խա-
րին զգայումը այն պատուական անձին՝ որ
անխնայ աշխատութեամբ ճգնեցաւ տարին
20.000 զուրուշ ծախք ունեցող Կուլչէիս
գիւղի դպրոցին հաստատ եկամուտը հայ-
թայթել մեծագոյն մասը իր անձնական քսա-
կէն շնորհելով : Ստուգիւ շատ երանի՜ եր որ
մեր ազգին ամեն հարուստներն ալ այս պա-
տուական և բարերար անձին օրինակէն քա-
ջալերեալ չզնայային անոնք ալ ձեռքերնուն
եկած ամեն օգնութիւն Կղին և Հայրեն-
եաց ընելու, որով և իրենց անուններն ալ
անմահ յիշատակաց արժանի ըլլալով՝ ի քա-
ջալերութիւն ապագայ սերնդեան ազգային
պատմութեան էջերուն մէջ արժանապէս յի-
շատակուելու արժանանային :

Նաեւ մեր և ընդհանուր ազգայնոց խորին
շնորհակալութեանը արժանի է, յիշեալ բա-
րեհամբաւ դպրոցին արժանայարգ դասաւու-
արգոյ Պ. Պետրոս Խոսկէճեան քաջահմուտ
և ուսումնական անձը, որն որ իր ծանր և
փափուկ պաշտօնը ազգասիրաբար վարելով՝
ազգին և միանգամայն հայրենեաց օգտակար
անդամներ պատրաստելու անխնայ կը ճգնի :
Տար երկինք որ ամեն Հայ իր ձեռքէն եկած
ամեն զոհ ազգին վերածնութեանն ու լու-
սաւորութեանը ընելու չզնայար :

Եւս այս կը մաղթենք միայն բարերար Ե-
րարէն, և ահա այս կը խնդրենք ամեն Հա-
յերէն : (1)

(1) Յիշեալ գրքակին մէջ եղած մէկ տոմարը՝ որ
բարերարին անունը ուղերձու է, ընդօրինակելով կը փա-
թմբ ահա մեր սիրելի ազգայնոց հաղորդել : որուն մէջ
յայտնի կը տեսնուի թէ զրէի քաղցրութիւնը և թէ ո՞ր փա-
կա թիւնը :

Վ. Ե. ՀԱՆԶՆ ՏԻՐ

Մ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՂԱ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԲԱՐԵՐԱՐ ԵՒ ՊԱՇՏՊԱՆ ԴՊՐՈՑԻՍ
ԱՊՈՒԶԵԽԱՅ

Երկու տարուան աշխատանքէ Գաղղիա-
կան տերք լեզուէն
Այստի պատու ահա քաղած մեր դպրոցի
ժիր մանկալին,
Քեզ նուիրեն խոնարհաբար՝ քեզմով ան-
շուշտ ամենուն՝
Որոնք քո պէս սիրտ մը կրեն սիրով Ազգին
թաթաղուն :
Օգտիկ մ' է սա թէ և ահա, մարդ չու-
մայլի դեռ հոտէն
Բայց ի պատի տերք ճակատուց այսպիսիներն
ալ քաղցր են .
Թէ ընդունիս զսա, ով Տէր, նուիրատուք
պերճանան
Եւ Հայ մանկալին թերեւս ասով օգուտ մըն
ալ տանան :
Եւս առաջին արգիւնք գրեցիք քոյդ բա-
բարութեանց ու ամենուն
Որոնք քեզմով զիս երջանիկ կրնան ընել
ԱՊԶԵԽԱՅ :

ԴԱՍԱԳԻՐՔ

ԱՐԳԱՅԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ

Ընտառասիրեաց Երգոյ Պ. Ստեփան Պ.
Պ. Փափազեան : Գին 10 զուրուշ :

ՔԵՐԵԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԵՐԵՆ ԼԵԶՈՒԻ

Ընտառասիրեաց Երգոյ Պ. Լ. Մ. Վ.
Գարագաշեան : Գին 8 զուրուշ :

ԱՌԱՋԻՆ ԳԻՐՔ ՏՂԱՅՈՑ

ԿԱՍ

ՀՐԸՆԵՐ ԲՆՈՒՆԵՐՈՒԹԵԱՆ

ԵՒ

ԲԵՐՈՅՄԵՆ ԳԻՏԵԼԵՑ

Թարգմանել ի Գաղղիական յաշիկերոյ լեզ-
րոյն Լորէիայ :

ԱՐԴԵԱՐԸ

ՄԵԾԱՊԱՏԻ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՂԱՅԻ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԱՊՈՒԶԵԽԱՅ

Օրոս նուիրած է Հայաստանի դպրոցաց
Եւս մատենաներուն վրայ մեր ընելիչ
խորհրդածութիւնը հեռեկալ թիւերնուն
կ'ստիպուիմք թողուլ :

ԽՐԱԳԻՐ - ՏՆՕՐԵՆ

ՄԻՆԱՍ Մ. ՀԱՅԿ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆ

Ի ՂԱԼԱԹԱ Կ. ՊՕԼՍՈՑ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՄԻԿԷԼԵՏԻՍԵԱՆ

ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՆՅՈՑ ԳՈՐՈՑ ԹԻՒ 17

Պ. Սեր շնչառութիւնը բաժնի օգին մէկ հինգերորդը (հինգ մասին մէկը) թթուածին է :

Հ. Ոքսիտները ի՞նչ են :

Պ. Թթուածինը շատ նիւթերու հետ միանալով՝ օքսիտներ կը կազմէ, և երկաթին վրայի ժանգը օքսիտացումէն կը պատճառի, և խիստ շատ հողեր ուրիշ բան չեն, բայց եթէ օքսիտացման տարրեր աստիճաններու մէջ մտնողներ :

Հ. Թթուածինը ի՞նչ հեղուկի բաղադրիչ մասերէն մէկն է :

Պ. Թթուածինը ջուրին բաղադրիչ մասերէն մէկն է, և այսելի նիւթերուն ամենալաւ սնունդը կուտայ : Բարակ երկաթեայ թերթ թթուածին կազին մէջ դիւրաւ կը վառի, խիստ փայլուն կայծեր արձակելով. որ կ'ըսուին թօթափումն կայծականց :

Հ. Բորակածինն ի՞նչ է :

Պ. ԲՈՐԱԾԻՆՆ ալ կազմէն է, որուն մէջ կանթեղը չ'վառիր, ոչ ալ որ և իցէ անստուն մը կրնայ աղբիլ անոր մէջ :

Հ. Երկաթը առաջ ի՞նչ կը կոչուէր :

Պ. Երկաթը երբեմն աղբի կը կոչուէր :

Հ. Ի՞նչ կը նշանակէ :

Պ. Ինքզիմ՝ կենաց :

Հ. Երկաթը կը վառի :

Պ. Երկաթը բոցին քով բերելով չը վառիր, և մթնոլորտէն թեթեւ է :

Թէ և անասնական կեանքը կը քնջէ, բայց

սակայն մեր շնչառութիւնը բաժնի օգին չորս հինգերորդը բորակածին է :

Հ. Երկաթը տեսակ կազերը ինչո՞ւ անտեսանելի ըսուած են :

Պ. Վառն դի անգոյն են, և վառն որոյ անտեսանելի :

Հ. Երկաթեային են :

Պ. Երկաթը նաեւ առաջական են. որ ըսել է, կրնան սաստիկ ճնշումով ճնշուիլ մինչև առաւել փոքր զանգուած մը մնայ նէ :

Հ. Ճնշումը վերնայ նէ ի՞նչ ձև կառնեն :

Պ. Ճնշումը վերցուածին պէս իրենց ըսկզբնական դիրքը կառնեն :

Վերամնացիք նախ աս տարրները կազ անուանեցին, որ ոգի ըսել է, որովհետեւ չէին կրնար տեսնուիլ. աս կազերը երբեմն կարծր նիւթերուն ոգին ըլլալ կը կարծուէին :

Հ. Նիւթերէն չ'ըստալ չորս տարրներուն ամենն ալ բուսական նիւթոց մէջ կը գտնուին :

Պ. Խիստ շատ բուսական նիւթեր յիշեալ չորս տարրերէն նիւթերը չեն պարուհակեր, այլ միայն անոնցմէ երեքը՝ պոլինըն անոնքն են, ջրածին և թթուածին. բորակածին չորսունակող բոլոր մարմինները՝ ոչ աղծացեալ կը կոչուին :

Հ. Բորակածին չ'գտնուած հասարակ նիւթերը որո՞նք են :

Պ. Օդը, շաքար, խէժ, փայտի բնածին իւղեր և ճարպեր՝ ոչ աղծացեալ մարմնոց : Կամ միայն անոնքն են, ջրածին և թթուածին

պարունակող մարմնաց տմենահասարակ կոր-
գէն են :

Հ. Բորակածին պարունակող նիւթերը
լինէ կը կոչուին :

Պ. Բորակածին պարունակող նիւթերը՝
աղօթացեալ կը կոչուին :

Հ. Որչափ նիւթեր կը գտնուին անկոյ
անգործարանաւոր մասին մէջ, և ո՞րոնք են :

Պ. Ութը կամ տասը տարբեր նիւթեր կը
գրոնուին անկոյ անգործարանաւոր մասին
մէջ, և ասոնք են, բօթաստ, սօտա, կիր,
մանկնիզկա, երկաթի դրօշ, մանկանեզի
դրօշ, սիլիկիա, բլրին, ծծմբոյ թթու և
լուսակիրի թթու :

Հ. Բօթաստը ի՞նչ է :

Պ. ԲՕԹԱՍՏԸ՝ հասարակօրէն գտնուած
աղ մըն է, և անոր խարիսխը բօթաստիւմ
ըսուած մետաղ մըն է, խանութներու մէջ
գտնուած բօթաստը՝ փայտի մոխիրներէն
կը հանուի, ջուրի մէջ եռացնելով, ճմլելով,
և վերջը կրակի վրայ չորցնելով :

Հ. Բօթաստը ի՞նչպէս ձեռք կը ձգուի :

Պ. Բօթաստը այս կերպով ձեռք կը ձրգ-
ուի փայտի մոխիրին ջուրը առնելով, անոր
վրայ եթէ որ և իցէ ճարպ աւելցուի, և
խառնուրդը եռացուի, կակուղ աճառ կը
լայ :

Հ. Բօթաստը ի՞նչ կը կոչուի, և օգը ի՞նչ
ներգործութիւն ունի անոր վրայ :

Պ. Բօթաստը աղքալ մըն է, անիկայ օդին

Հ. Ըս կազը կը վառի :

Պ. Ըս կազին մէջ կանթեղ չը վառիր, բայց
հասարակ օդին հետ խառնուելով՝ երբ բռ-
ցին քով բերուի, սաստիկ կը շառաչէ :

Հ. Պատմէ անոր ուրիշ յատկութիւնները :

Պ. Ըս կազը բոլոր ծանօթ գոյութեանց
ամենաթեթեւն է, փողոցներու և տուններու
մէջ վառած կազը՝ մասնաւոր տեսակ մը ած-
խոյ կազին հետ խառնուած ջրածին կազն է :
Ըծխոյ հանքերուն մէջի շառաչիւնները՝ ջրա-
ծինի և ուրիշ կազերուն՝ մեր շնչառութիւն
ըրած օդին հետ խառնուելէն կը պատճառին,
որն որ հանքագործին գործածած կանթեղնե-
րով կը վառի :

Հ. Չրածինը ի՞նչ բանի բաղադրիչ մասե-
րուն մէջն է :

Պ. Չրածինը ջուրին կազմիչ մասերուն
մէջն է :

Հ. Ի՞նչ է թթուածինը :

Պ. Թթուածինն ալ կազ մըն է, և ասոր
մէջ ճրագը զօրաւոր փայլունութեամբ կը
վառի :

Հ. Ըս կազը առաջ ի՞նչ կը կոչուէր :

Պ. Ըս կազը առաջ կենսական օդ կը կոչ-
ուէր :

Հ. Թթուածինը մթնոլորտէն ծանր է :

Պ. Թթուածինը մթնոլորտէն և ջրածի-
նէն ծանրագոյն է :

Հ. Մթնոլորտը ո՞րչափ թթուածին կը պա-
րունակէ :